

je als lezer een groot aantal historische pleisterplaatsen eer aangedaan: de Mookerhei, het Turfschip van Breda, de Boekenkist van Hugo de Groot, de Doggersbank en Srebrenica.

Els Kloek verdient een dikke pluim voor haar werk. Zij heeft de verhalende geschiedenisleraar een goede dienst bewezen. Als er iemand de Huib de Ruyterprijs verdient, dan is zij het wel. Ik stel haar bij dezen kandidaat.

Jan van Oudheusden

KRONIEK VAN EEN BELANGRIJK JAAR

Mark Kurlansky, 1968. Het jaar waarin alles anders werd (Anthos: Amsterdam 2004), 469 blz., € 27,50.

Voor veel babyboomers vormt de herinnering aan de magische jaren zestig een schat die zij hun leven lang koesteren. Schijnbaar van het ene op het andere moment kwamen de gevestigde autoriteiten onder vuur te liggen van kritische jongeren. De verbeelding kwam aan de macht!

Alles kon ineens: spotten met God en gebod, inbreuk maken op zeden en gewoonten. De oude generatie die de jaren van crisis, oorlog en moeizame wederopbouw aan den lijve had ondervonden, stond verbijsterd te kijken hoe de bloemenkinderen *love & peace* praktiseerden op de vredige weiden van Woodstock en het Kralingse Bos.

Mark Kurlansky, journalist, stond er als jong broekje in het jaar 1968 met zijn neus bovenop toen in Parijs de barricadenopstand losbarstte en de Franse hoofdstad voor enkele weken veranderde in een slagveld tussen studenten en politie. Nu, decennia later,

komt hij met een uitvoerige kroniek van het magische jaar 1968, waarin alle trends van de jaren zestig leken te culmineren: jongerenprotest, popcultuur, vrouwenemancipatie, opkomst moderne massamedia. Parijs vormde lang niet het enige strijdtoneel van de jongerenrevolte. Van Berkeley tot Tokio beklommen de betogers de podia en standbeelden om per megafoon de afschaffing van de oude orde te eisen. De oorlog in Vietnam bereikte met de slag om Khe Sanh en het 'Tet-offensief een bloedig hoogtepunt. Dienstplichtigen scandeerden: 'Hell no, we won't go!'

1968 Was het jaar van de moorden op Martin Luther King en op Robert Kennedy. Rond de Democratische conventie in Chicago mepte de politie van burgemeester Daley er die zomer stevig op los, een wonder dat daar toen geen doden vielen. Richard Nixon won tenslotte de race naar het Witte Huis. De fragiele Praagse Lente – die maakte dat Tsjechoslowakije een half jaar lang de meest vrije pers ter wereld had – werd in de nacht van 20 op 21 augustus door de tanks van de landen van het Warschaupact in bloed gesmoord. In Mexico, waar tijdens de Olympische Spelen vanaf het erepodium door zwarte atleten de gehandschoen-

de vuist van Black Power werd gebald, kwam het eveneens tot bloedige rellen.

Dit alles en nog veel meer is door Kurlansky op vernuftige wijze tot een alomvattende kroniek aaneengevlochten. Voor wie het meemaakte, vormt dit boek een feest van herkenning. Al zal menig babyboomer ook wel dingen van zijn gading missen, zoals de provotijd in Amsterdam, of zoiets fundamenteels als het mislukken van de UNCTAD-conferentie voor eerlijker verdeling van de aardse rijkdommen. Kurlansky vuurt daarbij zo'n spervuur van namen op de lezer af, dat het wel eens duizelt. Als je niet door hebt dat een van de belangrijkste plaatsen van actie in dit boek – *Columbia University* – in hartje New York ligt, zet de stijve vertaling 'Universiteit van Columbia' je op het verkeerde spoor. Zo is er nog wel meer aan te merken. Is door het jaar 1968 nu werkelijk 'alles anders geworden' zoals de titel aangeeft, of was het maar een momentopname en hervatte het leven zijn gewone loop? Daarop geeft Kurlansky geen overtuigend antwoord. Maar leuk om te lezen is het wel.

Jan van Oudheusden

DAGERAAD VAN HET VRIJDENKEN

J.G.A. ten Bokkel, *Gidsen en genieën. De Dageraad en het vrije denken in Nederland 1855-1898* (FAMA Maçonnieke Uitgeverij: Dieren 2003) 255 blz. € 22,50.

Eind 2003 promoveerde Jan ten Bokkel, kleinzoon van de gelijknamige Dageraadsman uit de laatste decennia van de negentiende eeuw, op een studie over de geschiedenis van de eerste Nederlandse vrijdenkersorganisatie 'De Dageraad'. Aan de hand van het beperkte aantal overgeleverde verenigingsnotulen, een relatief kleine hoeveelheid andere archivalia, het lijvige tijdschrift *De Dageraad* en levensbeschrijvingen van een aantal kopstukken beschrijft *Gidsen en genieën* het ontstaan en de negentiende-eeuwse ontwikkeling van de vereniging, het tijdschrift en een aantal aspecten van het ideeëngoed.

Aan deze geschiedenis is nooit eerder een monografie gewijd. Maar dat neemt niet weg dat die geschiedenis dankzij een aantal gedenkboeken en een forse hoeveelheid artikelen toch al goed gekend was. Ten Bokkel voegt weinig toe aan die bestaande literatuur. Zijn weergave van de maçonnieke, socialiserende en radicaal-liberale invloeden in de vereniging en het tijdschrift – die in ideologisch opzicht een uiteenlopende ontwikkeling doormaakten – is goed. Het is bovendien een verdienste dat Ten Bokkel de betekenis van de vrijdenkersbeweging in de Nederlandse ideeëngeschiedenis van de negentiende eeuw accentueert (zie ook: *Kleio* 42, 6(2001)). *Gidsen en genieën* schiet als academische proeve echter tekort. Het literatuuronderzoek is erg onvolledig, de annotatie slordig. De inhoudsanalyse van *De Dageraad* is allesbehalve systematisch of anderszins beargumenteerd. Belangrijke bronnen, zoals de correspondentie van de vooraanstaande Amsterdamse vrijdenker R.C. d'Ablain van Giessenburg, zijn zonder opgaaf van reden niet bestudeerd.

Met het oog op de beeldvorming over de Nederlandse vrijdenkersbeweging is het voorts een belangrijk gemis dat Ten Bokkel niet of nauwelijks oog heeft voor de internationale ambities van vereniging 'De Dageraad'. Nederlandse vrijdenkers onderhielden veelvuldig contact met buitenlandse geestverwanten, hun organisaties en tijdschriften. De Dageraadsmannen zagen en gebruikten vanaf de jaren 1860 bijvoorbeeld in toenemende mate internationale congressen als platforms om geestverwanten te ontmoeten en hun opvattingen over militarisme, vrede, sociale politiek, sekseverhoudingen, (algemeen) stemrecht, de invloed van de kerk op het gezinsleven, of de maatschappelijke rol van (natuur)wetenschap te manifesteren.

De kenner van de antiklerikale, radicale en sociaal-liberale traditie in negentiende-eeuws Nederland vindt in *Gidsen en genieën* geen nieuwe informatie of prikkelende inzichten. Voor docenten die in de klas aandacht willen besteden aan een interessant onderwerp als de institutionele en ideeënhistorische achtergronden van het vrije denken zijn leesbaarder en bruikbaar studies beschikbaar.

Hans Moors

BIJ EEN VERANDERING VAN NAAM...

Vita Radbodi. Het leven van Radboud. Ingeleid, bezorgd en vertaald door Peter Nissen en Vincent Hunink (Vantilt/Radboud Universiteit: Nijmegen 2004), € 9,95.

Iemand die een spannend en origineel verhaal wil lezen, moet geen middeleeuwse hagiografie ter hand nemen. Heiligenlevens blinken niet uit door oorspronkelijkheid, hun opbouw verloopt volgens een vast patroon: op jonge leeftijd blijkt de toekomstige heilige al voorbestemd, er volgt een bijzonder deugdzzaam leven dat zich met name in veel lijden kan bewijzen en waarin natuurlijk ook de nodige wonderen worden verricht. Binnen het model van deze heiligenlevens passen vooral identieke gebeurtenissen die dan ook uitwisselbaar zijn. In meerdere heiligenlevens komen daarom ook dezelfde verhalen voor. Hagiografieën van toen waren net zoiets als de boekjes uit de Bouquet-reeks van nu: clichématige vertelsels vol gemeenplaatsen. De hoofdpersonen worden nooit mensen van vlees en bloed en de omgeving waarin ze opereren blijft schematisch. Redenen genoeg voor generaties van historici om de hagiografie links te laten liggen. Maar net zoals *damesromans* anders te lezen zijn, op een hoger abstractieniveau, kan dat ook bij heiligenlevens. In de populaire lectuur weerspiegelen zich de waarden van de populaire cultuur en daarom kunnen hagiografieën toch uitstekend dienst doen in het historisch onderzoek.

Nu is het de vraag of de *Vita Radbodi* dan een erg geschikte bron is; ook tussen de regels staat hier niet zoveel meer te lezen dan bij andere levensbeschrijvingen van heiligen. En over Radboud zelf komen we ook niet al te veel te weten: omstreeks 850 uit christelijke ouders geboren, waarschijnlijk in de buurt van Namen – zijn ouders lieten hem

lezen en schrijven leren – voor zijn verdere educatie vertrok hij rond zijn dertiende jaar naar Keulen, zijn oom was daar aartsbisschop. Aan de domschool werd hij onderwezen in de grammatica en retorica – daarna vertrok hij naar de hofschool van Karel de Kale in Compiègne, in de tweede helft van de negende eeuw het centrum van geleerdheid in de christelijke wereld. Radboud werd hier een universele geleerde die thuis was in de beginselen van alle wetenschapsgebieden van die tijd – zijn opleiding voltooide hij in de kanunnikengemeenschap in Tours.

Nog voor het jaar 900 werd Radboud naar Utrecht geroepen om daar het ambt van bisschop te gaan bekleden. Radboud verbleef echter de meeste tijd in Deventer omdat Utrecht en omgeving onveilig werden gemaakt door de Noormannen. De *Vita* schrijft dat hij de momenten dat hij Utrecht bezocht 'vaak van de Noormannen te lijden had'.

Radboud is vooral een missionaris geweest. Op een van zijn reizen in het noordoosten van zijn bisdom werd hij ziek. Hij liet zich naar Ootmarsum brengen, waar hij op 29 november 917 overleed. Zijn lichaam werd onder het zingen van hymnen en psalmen naar Deventer overgebracht en in een sarcofaag aan de noordzijde van de kerk begraven.

Waarschijnlijk is het leven van Radboud opgetekend aan het einde van de tiende eeuw, dus zo'n vijftig jaar na zijn dood. Van de oudste versie van de *Vita Radbodi* is slechts één handschrift overgeleverd dat wordt bewaard in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag.

Radboud is vooral in onze streken bekend gebleven en gaf al jaar en dag aan het Academisch Ziekenhuis in Nijmegen zijn naam. En nu dus ook aan de universiteit in de Keizerstad. Ter gelegenheid van die naamsverandering is *Het leven van Radboud* voor het eerst in het Nederlands vertaald. De vertaling is afgedrukt naast de Latijnse tekst. En iedereen die zijn alma mater in de Katholieke Universiteit Nijmegen had, zou dit boekje eigenlijk moeten lezen. Toch zegt deze naamsverandering meer. Waarom is in onze tijd *Katholiek* te algemeen en moest het *Radboud* worden? Ik heb er vrede mee, ik vind het zelfs een mooie naam, maar waarom *moet* in onze cultuur alles van naam veranderen? Mijn vader werkte zijn hele arbeidzame leven bij de PTT en zou nu aan zijn kleinkinderen hebben moeten uitleggen wat die naam betekent. Straks moet ik aan mijn kleinkinderen uitleggen waar dat KUN voor staat, waar ik heb gestudeerd.

Hans Pols

RECENSIES